

SEMONIDOVA VIZIJA ŽIVOTA

Semonid, pjesnik sedmog stoljeća prije nove ere, rodio se na otoku Samu. Kako je bio osnivač jedne kolonije na otoku Amorgu, dobio je nadimak Amorginac. O njegovu životu imamo vrlo oskudne podatke. Na temelju nekih fragmenata čini se da mu se može uz zanimanje za gurmanska jela priznati i poznavanje društva i života kao i sposobnost promatrača zbivanja. Bio je suvremenik Arhilohov pa se kao i on okušao u pisanju elegija i jamba. Sačuvani su samo fragmenti iz kojih se vidi da mu je poezija bila poučna i reflektivna.

Pjesnik je poznatiji po svojoj jampskoj satiri "O ženama". U njoj duhovito i s jakom ironijom ocrtava različite tipove ženskih karaktera. Tim radom prethodi Aristotelovu učeniku Teofrastu, koji je u svojim "Karakterima" dao finu psihološku skicu trideset tipičnih nosilaca neke ljudske mane ili slabosti. I pjesnik Fokilid razlikuje četiri tipa žena, a Semonid nam ih opisuje deset.

Semonid u jednom fragmentu kaže da je dobra žena najveća dobit za muža, a zla najgora:

Čovjek ne dobiva nikakvo blago korisnije od dobre žene
Niti od zle strašnije.¹

No dobra je žena kod Semonida gotovo samo hipoteza, dok je inače žena najgore zlo što ga je stvorio Zeus. Pa i tamo gdje se naizgled čini da su korisne pokazuju se kao nesreća onome

1 Hiller - Crusius, *Anthologia lyrica*, Teubner, Leipzig, 1913, frg. 6 - prijevod je moj.

koji ih ima. Govoreći o toj temi i navodeći primjere, pjesnik mizogin dosjetljivo izvodi podrijetlo različitih ženskih karaktera od životinja i elemenata izmišljajući neobične genealogije. Tako prema izmišljenoj mitologiji prljava žena potječe od svinje. Ona gaca u nečistoći u kojoj se samo tovi:

Bog u početku ženi poda raznu ćud.
Od čekinjaste svinje jednu stvori on,
Njoj zamrljano, blatno i u neredu
Sve leži po kući, na zemlji valja se
I neoprana s neopranom haljinom
Sva u blatu ti sjedeć ona tovi se.²

Lukava žena potječe od lisice. Ona je doduše vješta u svemu, ali je hirovita te jedno isto čas naziva dobrim a čas zlim. Jezičava žena potomak je kuje. Svuda njuška i neprekidno gundā. Nju muž ne može ušutkati niti ako joj u gnjevu kamenom izbije zube.

Niz životinja pramajki prekida se i nastupaju elementi - zemlja i more. Od zemlje potječe troma i lijena žena. Ona je baštinica lijene pasivnosti, a od svih poslova zna samo jedan, tj. jesti. More je majka nestalne i mušičave žene, koja se jedan dan smije a drugi dan bjesni. Nju u poređenju s morem pjesnik obrađuje u širokim potezima:

A peta iz mora je, ćudi ima dvije.
I jedan dan se smije, od radosti sja,
Pohvalit će je stranac, vidjev u kući:
"Od žene te ti nema druge", reći će,
"Na svijetu nigdje bolje a ni krasnije."
A drugi dan je očma nećeš više moć
Ni pogledat ni pričati joj, jer strašno ti
Tad bjesni kao kuja radi štenadi.
I otresita, na sve kivna ona je -
Na prijatelja ko i neprijatelja.

² Prijevod stihova, ukoliko se ne navodi drukčije, uzimam iz knjige: K.Rac, Antologija stare lirike grčke, Zagreb, 1916, Matica hrvatska.

Ko more što u ljetno doba mnogoput
Na miru, tiho stoji - radost velika
Mornaru, ali mnogo puta uzbjesni
I šumnim, bučnim valovima valja se:
Baš takva je po duši žena 'nakva,
Ko moru njoj šarena jeste ćud.

Lijena magarica je majka šeste vrsti žena. Ona sve radi pod silu i uz prijetnje. No zato jede čitav dan i spremna je na blud sa svakim tko god joj se desi pri ruci. Od mačke ili lasice potječe mahnita i nezasićena ljubavna strast sedme vrsti žena. Ova je spremna i na krađu. S kobilom se povezuje umišljena nadutost elegantne žene. Ona mrzi svaki posao smatrajući ga ropstvom. Čitav se dan pere, redi, maže miomirisima, njeguje kosu koju i cvijećem ukrašuje. Muža i silom nagoni na ljubav. Majmunica je stara majka ružne i mršave žene koja smišlja čitav dan kako će nekome nanijeti zlo:

Od majmuna je deveta. Kud i kamo
Križ najveći je ona, što ga čovjeku
Zeus poda. Licem je rugoba najveća.
Ta žena gradom ide - svemu svijetu smijeh.
Vrat u nje kratak ti je, jedva kreće se;
Bok, noga - sve je u nje sama koža, kost.
O jadna l' muža, što grdobu grli tu!
I svaku ona znade spletku, lukavstvo
Ko majmun, dò smijeha joj nije nikada.
Učinit dobra neće nikom, samo to
Sveđ gleda i to snuje ona po vas dan,
Što veće kako će učinit kome zlo.

Bez mane je samo ona koja potječe od pčele. Dobra je gazdarica, radina je i čedna. U zajednici s njom život cvate:

Od pčele deseta je. Tko nju dobije,
Tog sreća prati. Samo u nje ljage ti
Nać nećeš. Od nje život cvate, blagoslov
Sveđ raste, mila s mužem milim ostari,

A porod rodi lijep i slavna imena;
Med ženam' svima ona odlikuje se,
Božanskom dražesti je obasuta sva.
Med ženama ti ona rado ne sjedi,
O ljubavnim kad zgodam' poraspredu riječ.
To žena najbolja je, najrazumnija,
Muškarcu što je ikad na dar dade Zeus.
Sve druge vrste po kukávstvu Zeusovu
Muškarcu nesreća su, a i ostat će.
Ta najveće je zlo, što Zeus - bog stvori ga,
Baš žena

Kritičari nastoje umanjiti vrijednost Semonidove satire. Prije svega nalaze kao nedostatak slabu originalnost, dosadnu razvučenost, neslanu šalu i blijedu općenitost. Možemo dodati da su karakteri zaista dani mjestimično preopširno, a ponavljanje istih osobina kod više tipova oduzima im reljefnu oštrinu. Zajedničke crte javljaju se kod prikaza žena koje potječu od magarice i mačke ili lasice (proždrljivost i putenost), zatim kod one koja potječe od magarice i zemlje (lijenost i proždrljivost).

Iako se stihovi odlikuju dobrom tehnikom, vidljiva je nesretna opširnost. No usprkos tome ne može se pjesniku zaniijekati stvarna snaga, težnja za crtanjem pojedinosti i finoća duhovitih karakteristika. Pjesnikov izraz sadržava katkada izvjesnu unutarnju ironiju u jednostavnosti riječi, n.pr. "ženu u svemu vještu" - ili u nekim crtama komične emfaze, n.pr. "O jadna li muža, što grdobu grli tu". Semonidu je poznata i originalna dosjetka - jezičava žena, koja njuška, okreće se, ako i ne vidi nikoga - , zatim efekt komične situacije - prevareni muž ostaje širom otvorenih usta kad čuje za prevaru svoje žene. Ponekad se upušta u fini razvoj poređenja, npr. slučaj mirnog i uzburkanog mora.

U drugim kratkim fragmentima dolazi do izražaja Semonidova izražajna sposobnost koja se sastoji u preciznosti izraza. Njegov jonsko-epski jezik izvanredno je bogat, a s lingvističkog gledišta pobuđuje interes zbog bogate leksičke i terminološke građe, osobito što se tiče životinja i jela.

Semonidovu viziju života i svijeta nalazimo osobito u fragmentu prvome:

Oj sinko, svemu, što postoji, sudbu Zeus
Gromovnik drži, njome ravna po volji,
U ljudi nema uma, nego prolazni
Ko nijemo stado živimo i ne znajuć,
Svršetak kakav svakom kani dati bog.
A pouzdanje, ludu nadu gaji svak
Zaludu nastojeći: jedni čekaju,
Da dođe dan, a drugi duge godine.
Ta nema tog, tko od ljudi ne misli
Bogataš biti do godine blagom svim,
Al' ovog jadna starost prije pretekne,
No dođe cilju, onog teške bolesti
Uništuju, a druge Ares savlada,
Pa onda pod crnu ih zemlju šalje Had.
A drugi, ne mogući živjet drukčije,
Po burnu moru brode, pa ih vjetrovi
I vali grimiznoga mora pogube.
A opet drugi - grozno! - sebe objese
I sami sebi otmu svjetlo sunčevo.
E tako svagdje zlo! Ta trista poguba
I bezbroj tuga, jada neizrečenih, -
Sve snađe ljude. Al' da mene slušaju,
Mi ne bi u zlo srtali i ne bi baš
Na jade vazda misleć sebe mučili.³

Pjesnikov pogled na život je tmuran i pesimističan. Odsutnost svakog pozitivnog svjetla korijen je sarkazma kojim opširno zaodijeva žene ali ne štedi ni ostale ljude. U svijetu, kojim upravlja po svojoj volji Zeus, ljudi žive kao nijema stoka. Ako mudrost savjetuje brzi zaborav mrtvih, navodi nas i na okrutno ismijavanje živih. To ismijavanje prelazi i bojažljivo nagovješ-

³ Preveo H.Badalić, a nalazi se u cit. knjizi K.Raca.

tenje Horacijeve "carpe diem", što nas podsjeća i na Mimmerma,⁴ ali kod Semonida odražava to krajnju tugu. Starost, bolesti, rat, brodolomi i samoubojstva - to je okvir životne stvarnosti. Život je gorčina i sprdnja jer se umire upravo onda kad se nađe način da se živi. U tom carstvu apsurdna ljudi imaju neiscrpivo blago - nadu. No to je smiješna iluzija budala, kaže pjesnik u jednom fragmentu. Semonid s prigušenim bijesom šiba ludu nadu ljudi u bolji život. Svi se nadaju. Jedni čekaju svoj dan, drugi godinu, doći će sreća - nadaju se svi. To je prokleta nada koje se nitko ne odriče. Pjesnik odbacuje nadu jer ona samo zavarava ljude. Tim svojim shvaćanjem prethodi Demokritu, koji u jednom fragmentu govori da je sreća darežljiva ali nestalna, dok je priroda dovoljna sama sebi. Zato je priroda sa svojim manjim ali zato postojanim sredstvima jača od velikih obećanja nade.

Razmišljanja o Semonidu mogu se zaključiti tvrdnjom da u njegovoj poeziji nalazimo jake crte helenskog pesimizma, ali smatramo da njegovo jasno rušenje ispraznih iluzija i svijest o surovosti života i danas potvrđuju njegovu aktualnost. I Semonidova poezija pokazuje da je helenska lirika bila u neku ruku filozofija života.

4 Vidi M. Sironić, Elegičar Mimmermo, glasnik hedonizma i pjesnik tuge, Kolo, 11-12, Zagreb, 1976, str. 402 i d.

Zusammenfassung

DIE LEBENSVISION DES SEMONIDES

Der Autor analysiert die Weibersatire des Semonides und andere seiner kurzen Fragmente. Dabei kommt er zu der Schlussfolgerung, dass sich die Verse der Satire durch eine gute Technik auszeichnen, dass aber auch eine unnötige Weitschweifigkeit nicht zu übersehen ist. Trotzdem kann man jedoch dem Dichter nicht die künstlerische Überzeugungskraft absprechen, wie auch die Tendenz nach Detailschilderungen und die Feinheit geistreicher Charakterisierungen. Die Aussage beinhaltet manchmal eine bestimmte innere Ironie in der Einfachheit der Wörter. In kurzen Fragmenten wird die Fähigkeit des Semonides sichtbar, sich sehr präzise auszudrücken. Seine ironisch-epische Sprache ist sehr reich und verdient vom linguistischen Standpunkt aus Aufmerksamkeit wegen ihres reichhaltigen lexischen und terminologischen Materials, insbesondere was die Bereiche der Tierwelt und des Essens anbelangt. Die Weltanschauung des Dichters ist in dem ersten Fragment recht deutlich erkennbar. Da sieht man, dass er düster und pessimistisch auf das Leben blickt. Das Fehlen jeglicher positiven Einstellung hat dann den Sarkasmus zur Folge, mit dem der Dichter die Darstellung der Weiber einkleidet, ihn aber auch auf die Menschen schlechthin ausweitet.